

იზა ჩანტლაძე
ილიას სახელმწიფო უნივერსიტეტის ემერეტუსი პროფესორი,
საქართველო, თბილისი,
antropos_adamiani@yahoo.com, 599577568

მარჯორი უორდროპი და სოფელ უშგულში ჩაწერილი სვანური ზღაპრის („ამირანი“) ქართული ვარიანტი

მოკლე შინაარსი

შოტლანდიელ და-ძმა უორდროპთა დეაწლი საქართველოში ყოველთვის იყო, არის და იქნება დაფასებული. მარჯორი უორდროპი იყო „ვეფხისტყაოსნის“ მთარგმნელი ინგლისურ ენაზე, ამავე დროს, ის ბევრად მეტი იყო საქართველოსთვის, ვიდრე მხოლოდ მთარგმნელი. დღემდე არაა გამოცემული **მარჯორი სკოტ უორდროპის** ის ხელნაწერები, რომლებშიც სვანური ენისა და სვანეთის ეთნოლინგვისტურ-ფოლკლორული მასალებია წარმოდგენილი, განსხვავებით ქართლ-კახური, გურული და მეგრული მონაცემებისგან (იხ. Georgian Folk Tales, Translated and Betold by Marjory Wardrop, London, 1894), თუმცა 1911 წელს ლონდონში გამოქვეყნებული „Englisch-Svanetian Dictionary“-ს ავტორი **ჯონ ოლივერ უორდროპი** თავისი ნაშრომის წინასიტყვაობაში შემდეგს იტყობინებოდა: „The late Miss Marjory Wardrop left in manuscript an English translation of a collection of Svanetian folk-tales which may be published shortly“. სამწუხაროდ, სვანური ზღაპრების ინგლისურენოვანი ვარიანტები არც მაშინ დაბეჭდილა და არც შემდეგ – არც ბრიტანეთში და არც საქართველოში. სამაგიეროდ, ოქსფორდის უნივერსიტეტის სახელგანთქმულ **ბოდლეს** ბიბლიოთეკაში (Wardr. 9.2) დღემდე დევს „სვანური ზღაპრები, შეკრებილი თავისუფალი სვანის მიერ, ქუთაისი, 1893“.

სტატიაში საუბარია სვანური ზღაპრების მარჯორი უორდროპის მიერ შესრულებული ინგლისური თარგმანისა და მასთან დაკავშირებული საკითხების შესახებ.

საკვანძო სიტყვები: მარჯორი უორდროპი, სვანური ზღაპრები, ინგლისური თარგმანი, თავისუფალი სვანი (ბესარიონ ნიქარაძე).

Iza Chantladze
Emeritus Professor of Ilia State University, Tbilisi, Georgia,
antropos_adamiani@yahoo.com, 599577568

MARJORIE WARDROP AND THE GEORGIAN VERSION OF THE SVAN FAIRY TALE ("AMIRAN") RECORDED IN THE VILLAGE OF USHGUL

Abstract

The contribution of the Wardrop brothers and sisters from Scotland has always been, is and will always be appreciated. Marjorie Wardrop was the English translator of *The Woodburner*, but at the same time, she was much more of a writer than a translator. Until today, the manuscripts of Marjory Scott Wardrop, in which the Svan language and Svaneti are not published, have not been published. Ethno-linguist-folkloric materials are produced, with different types of Kartl-Ka-khu-ri, Gu-ru Georgian Folk Tales, Translated and Betold by Marjory Wardrop, London, 1894, but published in London in 1911 Preface to the work of the author John Oliver Wardrop of the "Englisch-Svanetian Dictionary" In the end he said: "The late Miss Marjory Wardrop left in manuscript an English translation of a collection of Svanetian folk-tales which may be published shortly". Unfortunately, the English version of the fairy tale was not even printed at that time. And not after that - neither in Britain nor in Hungary. For example, in the Bodleian Bible of the University of Oxford (Wardr. 9.2) To this day, there is "Sva-nuri zhap-rebi, collected by Ta-vi-sufa-li Svani, Ku-ta-i-si, 1893".

The article discusses Marjory Wardrop's English translation of the Swan tales and related issues.

Key Words: Marjorie Wardrop, Swan Tales, English translation, Free Swan (Besarion Nizharadze).

შესავალი. შოტლანდიელ და-ძმა უორდროპთა ღვაწლი ყოველთვის დიდად იყო, არის და იქნება დაფასებული ჩვენს ქვეყანაში. მიუხედავად იმისა, რომ დღესაც ქალბატონ მარჯორისთან „ვეფხისტყაოსნის“ დიდებული თარგმნა ასოცირდება, ის ბევრად მეტი იყო საქართველოსთვის, ვიდრე მხოლოდ თარგმანი.

სამწუხაროდ, დღემდე არაა გამოცემული **მარჯორი სკოტ უორდროპის** ის ხელნაწერები, რომლებშიც სვანური ენისა და სვანეთის ეთნოლინგვისტურ-ფოლკლორული მასალებია წარმოდგენილი, განსხვავებით ქართლ-კახური, გურული და მეგრული მონაცემებისგან (იხ. Georgian Folk Tales, Translated and Betold by Marjory Wardrop, London, 1894), თუმცა 1911 წელს ლონდონში გამოქვეყნებული „Englisch-Svanetian Dictionary“-ს ავტორი **ჯონ ოლივერ უორდროპი** თავისი ნაშრომის წინასიტყვაობაში შემდეგს იტყობინებოდა: „The late Miss Marjory Wardrop left in manuscript an English translation of a collection of Svanetian folk-tales which may be published shortly“. სამწუხაროდ, სვანური ზღაპრების ინგლისურენოვანი ვარიანტები არც მამინ დაბეჭდილა და არც შემდეგ – არც ბრიტანეთში და არც საქართველოში. სამაგიეროდ, ოქსფორდის უნივერსიტეტის სახელგანთქმულ **ბოდლეს** ბიბლიოთეკაში (Wardr. 9.2) დღემდე დევს „სვანური ზღაპრები, შეკრებილი თავისუფალი სვანის მიერ, ქუთაისი, 1893“.

მსჯელობა. და-ძმა ხშირად იყო მიწვეული ქუთაისში, ოფიციალურ თუ არაოფიციალურ შეხვედრებზე, და, თავისთავად ცხადია, მათ არ გაუჭირდებოდათ გაცნობა „თავისუფალი სვანის“ ფსევდონიმით მოღვაწე **ბესარიონ ნიჟარაძისა**, რომელიც საქართველოში უორდროპთა ცხოვრების დროს პედაგოგად მუშაობდა ქუთაისის სათავადაზნაურო სასწავლებელში. მიუხედავად იმისა, რომ წიგნს არ აწერია სვანური ზღაპრების შემკრების სახელი და გვარი, **დავით ბარეტის** ცნობილ ნაშრომში „Catalogue of the Wardrop Collection and Other Books and Manuscripts in the Bodleian Library“ (Oxford, 1973) ბესარიონ ნიჟარაძე დასახელებულია (რაღა თქმა უნდა, ქალბატონი მარჯორის წყალობით, თორემ ეს წიგნი, საქართველოს პარლამენტის ეროვნული ბიბლიოთეკის გარდა, ჩვენი ქვეყნის არც ერთ სამეცნიერო თუ არასამეცნიერო დაწესებულებაში აღარაა; უფრო მეტიც! – თვით უშგულელმა ნიჟარაძეებმა – ბატონი ბესარიონის მკვიდრმა ნათესავებმაც კი აღარაფერი იციან მისი არსებობის შესახებ).

სვანური ზღაპრები, რომლებიც გადმოქართულებულია ბესარიონ ნიჟარაძის მიერ (აღბათ, დიდი **ილია ჭავჭავაძის** თხოვნით, რათა ყველა ქართველისთვის ყოფილიყო გასაგები!), უაღრესად საინტერესოა არა მხოლოდ სიუჟეტური, არამედ ეთნოლინგვისტური თვალსაზრისითაც; უპირველეს ყოვლისა, ტექსტები ყურადღებას

იქცევენ როგორც საერთოქართველური ენიდან მომდინარე უძველესი ლექსიკითა და გრამატიკული ფორმებით (განსაკუთრებით იდიომატურ გამონათქვამებში!), ისე ქართულ-სვანურ ენათა XIX საუკუნეში არსებული ინტერფერენციებით.

მოვიყვანო რამდენიმე მაგალითს ზღაპარ „ამირანიდან“:

ღევს ჩერიად (თითისტარად) ნაძვის ხე აქვს, ჯარაიად – დოლებშირა (წისკვილის ქვა) – გვ. 92.

ბესარიონ ნიჟარაძემ პირველ შემთხვევაში სვანურ-მეგრულსა და ქართული ენის დასავლურ დიალექტებში გავრცელებული ჩერი-ძირი გამოიყენა; ამასთანავე, ფრჩხილებში მიუთითა მისი საყოველთაოდ აღიარებული სახეობა, ხოლო მეორე შემთხვევაში ყოველგვარი ახსნა-განმარტების გარეშე იხმარა სპარსულიდან მომდინარე, აღმოსავლეთ საქართველოს მთის დიალექტებში დადასტურებული ჯარა („პრიმიტიული მანქანა, რომლითაც მატყლს/ბამბას ართავენ ან ძაფს ძახავენ“). რაც შეეხება სვანურ დოლებშირას, მას ზოგჯერ აქვს ფრჩხილებში მიწერილი ქართული თარგმანი (ქართულ ტექსტში!), ზოგჯერ კი – არა:

ეცადე, განთხი როგორმე შეაჭრა, მაშინ დოლებშირას სიმძიძე წინ წასძლევს, კისერი გამოუჩნდება, იქ ჰკარი ხანგარი (გვ. 98).

ამ ფრაზაში სვანურ ლექსემებს არსად აქვთ ქართული თარგმანი იმიტომ, რომ ზღაპრის წინა ნაწილშია მათზე მითითება. ერთ-ერთი მათგანია გნთხ, რომლისთვისაც ბ. ნიჟარაძეს ფრჩხილებში მიუწერია ქართული „მარღვი“ (გვ. 97), მაგრამ ვ. თოფურია – მ. ქალდანის „სვანურ ლექსიკონში“ შემდეგი ვითარებაა:

1. უკანა ფეხი (ცხოველისა);
2. ადამიანის კოჭის უკანა ნაწილი (მყესიანად).

თანამედროვე უშგულელებთან გასაუბრებით გაირკვა, რომ გნთხ ადამიანის ქუსლის ზევითა ნაწილია.

ზოგჯერ, როგორც ჩანს, ბ. ნიჟარაძეს თავისი ქართული მაინცდამაინც არ აკმაყოფილებს და შედარებით იშვიათად ამა თუ იმ ლექსემის მნიშვნელობას თითქოს აზუსტებს შესაბამისი სვანური მონაცემის ფრჩხილებში წარმოდგენით:

ღევის ყოფა-მოსახლობა (ლირდე-ლიზე) ამირანს დარჩა (გვ. 92); ცხადია, „ყოფა-ცხოვრება“ სჯობდა!

ამოიღე და უცხუნე (ლოხცუხუნ) – გვ. 93;

რკინის შვილდ-ისარი მოსწიეს (ანგუზიხ) – გვ. 89;

ერთის მხრით ვაშლი **სულ ჩამოყარა (ობრუხნე)** – გვ. 90.

ვფიქრობთ, ძალზე მნიშვნელოვანია ის ფაქტი, რომ საქართველოს ტერიტორიაზე საყოველთაოდ გავრცელებული ზღაპრების სიუჟეტებში სვან მთქმელებს შეაქვთ ხოლმე თავიანთი კუთხისათვის სპეციფიკური ეთნოგრაფიული ნიუანსები ან საკუთრივ სვანური (ქართულ-მეგრულ-ლაზურისაგან განსხვავებული) ფრაზეოლოგია. ასე მაგალითად:

ამირანი ნადირობის ქალღმერთის – დალის შვილია, ხოლო მზეთუნახავს **ქეთუ** (< ქართ. **ქეთევან**-) ჰქვია და არა **ყამარი**.

ამიტომ შემთხვევითი არაა ვარლამ თოფურისა შენიშვნა 1927 წელს უშგულში მის მიერ სვანურად ჩაწერილი „ამირანის“ ერთ-ერთ ვარიანტთან დაკავშირებით: „ზღაპარი შეიცავს ამირანის ამბავს, მაგრამ თვალსაჩინოდ განსხვავდება ქართული ვერსიისაგან“ (სვანური ტექსტები 1939: 466).

მეტად საგულისხმოა, რომ „თავისუფალი სვანი“ **ეჯღჳრ** („ისინი“) ნაცვალსახელს სისტემატურად თარგმნის ქართველური ფუძეენიდან მომდინარე ფონემატური შესატყვისით („ეგენი/იგინი“), ხოლო უძლავუტიან ფორმებს ქართულ ლექსემებშიც იყენებს (**ვედენი** – „ოდენა“, გვ. 101).

ზემოთ ან ქვემოთ მიმავალი (ლეჟა ი ლექვა მეზი) აღმოსავლეთით ან დასავლეთით მიმავალია (გვ. 88); რბილსაც (ე. ი. ხორცსაც) შევჰამ და ძვალსაც დავზრავო (გვ. 92).

სრულიად მოულოდნელია ბ. ნიჟარაძის ჩაწერილი ტექსტის ერთ-ერთი ზმნის ფორმა – „ასე **ი-მე-ორ-ებ-ა** ყოველ წელს“ (გვ. 99); ცხადია, უნდა ყოფილიყო **მე-ორ-დ-ებ-ა**, მაგრამ „სვანური გრამატიკის მოკლე განხილვის“ (თავისუფალი სვანი 1911-1913) ავტორმა რატომღაც პრეფიქსიანი ვნებითი არჩია სუფიქსიანს (იმიტომ ხომ არა, რომ ის უფრო არქაულია ქართველურ ენებში?). ამ შემთხვევაში ვერც სვანური მეტყველების გავლენას ვივარაუდებთ, რადგანაც სანაალიზო ზმნა საერთოდ არ გვხვდება შესაბამის კონსტრუქციაში (შდრ. **ამჟი ლი ჩი ზაჳ** – „ასე არის ყოველ წელს“).

სვანური ზღაპრის გადმოქართულებული ვარიანტის თანახმად, ამირანი ღმერთთან ჭიდილში იმიტომ დამარცხდა, რომ მან სამჯერ დაარღვია **ქრისდჳ თასდჳებ** („ქრისტეს თავდებობა“) ის წესი. ამ ეპიზოდს ბ. ნიჟარაძე შემდეგნაირად განმარტავს სქოლიოში: „**ქრისდეე**

თასდევბ“-ს იგეთივე მნიშვნელობა აქვს სვანეთში, როგორც პატიოსანს სიტყვას აქვს. როგორც პატიოსანი კაცი პატიოსანს სიტყვას არ გადუდგება, ისე სვანი „ქრისდე თასდევბ“-ს (გვ. 91). ვფიქრობთ, საანალიზო სინტაგმა 3000 წლის წინ შექმნილი უძველესი ხალხური თქმულების ქრისტიანიზებული ვარიანტის ილუსტრაციას წარმოადგენს.

ძველ სვანურ სიმღერებში ყურმ[□]ე ეწოდება ბეთქილისა და ქალაის ძაღლებს, აქ კი ის ამირანთანაა მიბმული რკინის ჯაჭვზე. ზღაპარში ნათქვამია: „ყურმა ორბის ლეკვია. ორბს, სვანების სიტყვით, სხვა ბარტყთა შორის ერთი ლეკვი ეყოლება ხოლმე“ (გვ. 100).

მაშასადამე, მარჯორი უორდროპს ხელთ ჰქონდა ქართული ენის სხვადასხვა ლექსიკურ ერთეულებთან, ისტორიულად ამოსავალ ძირებსა თუ გრამატიკულ ფორმებთან ინტერფერენციურებული სვანური ტექსტები, ამიტომაც, თავისთავად ცხადია, ის გარკვეულ სიძნელეებს წააწყდებოდა. ხომ ძალიან საინტერესოა, როგორ თარგმნა მან ბ. ნიჟარაძის ჩაწერილ „ამირანში“ დადასტურებული ასეთი ფრაზა? – ამირანმა წემაში მოაბა ხმალს (გვ. 91):

„სვანური ზღაპრების“ ერთ-ერთ სქოლიოში წარმოდგენილი განმარტების მიხედვით, წემაშ არის „ჯამშარა, თასმა – მსხვილად გრებილი“, ხოლო ვ. თოფურია და მ. ქალდანი ამ ლექსემის ქართულ შესატყვისად ასახელებენ ჭაპანს (თოფურია... 2000: 852) – უღლისა და მარხილის ერთმანეთთან დასაკავშირებელ დაწულ თასმას (ზაგირს). ამგვარი ღვედით ან რკინის ჯაჭვით ხარები გუთანს ეწოდნენ საქართველოში, მაგრამ მას ჯამშარა („ერქვნის დასაკრავი“ – საბა) ერქვა. „სვანური ზღაპრების“ ქუთაისის ამხანაგობის №4 გამოცემაში (ტიპო-ლიტოგრაფია გამრეკელისა) კორექტურული შეცდომა ხომ არაა?!

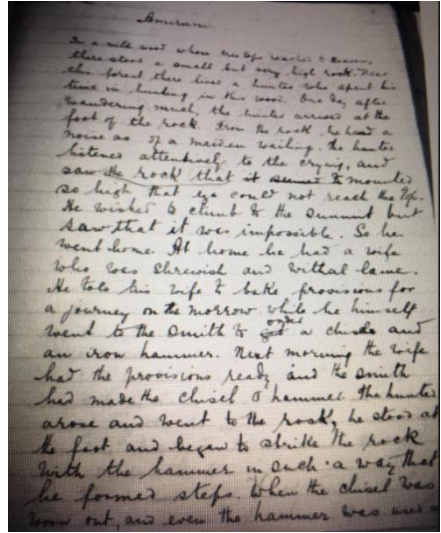
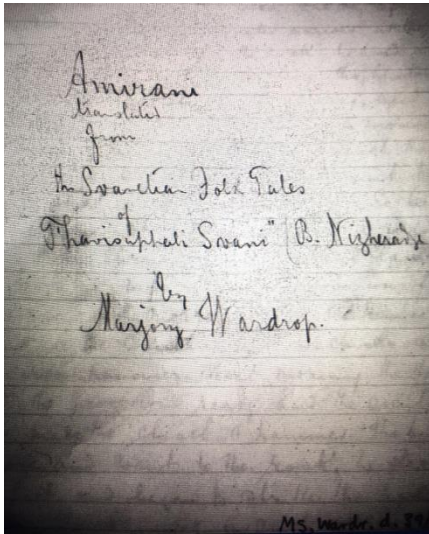
მაგრამ ამდენი რამ ქართული ყოფიდან ეცოდინებოდა ქალბატონ მარჯორის?! – რა თქმა უნდა, არა! ჩვენ ჯერჯერობით მხოლოდ გარკვეული ვარაუდები შეიძლება გამოვთქვათ, ვიდრე არ გვექნება შესაძლებლობა ოქსფორდის უნივერსიტეტის ბოდლეს ბიბლიოთეკაში მუშაობისა, სადაც ოლივერ უორდროპის მიერ ინგლისურად თარგმნილი იმ სვანური ტექსტების ხელნაწერებიც ინახება, რომლებიც XIX საუკუნეში იბეჭდებოდა ცნობილ კრებულში „Сборник материалов для описания местностей и племен Кавказа“ (т. X, Тифлиς, 1890; об. Wardr. 15.30).

ვფიქრობთ, რომ ოლივერ და მარჯორი უორდროპებისთვის

კავკასიური საგმირო ეპოსის თემატიკა მეტად მიმზიდველი აღმოჩნდა, ალბათ, იმიტომ, რომ ამირანის თქმულება კოლხურ-იბერიულ ფოლკლორში უფრო ახლოსაა ძველისძველ შუმერულ-აქადურ და ანტიკურ ბერძნულ ეპოსთან, ვიდრე ევროპულთან ან ქრისტიანული ეპოქის აღმოსავლურ სამყაროსთან (ნუცუბიძე 1956, § 2; ჩიქოვანი 1965: 346). ბატონ ოლივერს პრომეთეს სახელთან დაკავშირებული ლეგენდაც უთარგმნია ინგლისურად და შესაბამისი გამოკვლევაც („Transcaucasian folktales about Prometheus“ – დღემდე გამოუქვეყნებელი, იხ. Wardr. d 40/4 და Barrett, 1973: 340) შეუქმნია, ხოლო ამირანის თემა და-ძმის კოლექციაში 15 დასახელების ქართულენოვანი წიგნით და ალექსანდრე გრენის რუსული სტატიითაა (Грузинская повесть об Амиране, сыне Дареджана, и остатки сказаний о нём в картвельской народной литературе, "Журнал министерства народного просвещения", Ст.-Петербург, 1895) წარმოდგენილი. აი, რას წერს ქალბატონი მარჯორი თავის ნარკვევში „შენიშვნები 1894-95 წლებში საქართველოში მოგზაურობის შესახებ“: „**საქართველო ჩემთვის ზღაპრული ქვეყანა იყო...** სწორედ იქ უფატრავდა გულს, ზევსის სასტიკი ბრძანებით, კლდეზე მიჯაჭვულ პრომეთეს ზევის ფრთოსანი ძაღლი... მრავალი ძველი ლეგენდა შემოუნახავს მეხსიერებას! ერთ-ერთი მათგანია **ლეგენდა ამირანზე**, რომელიც **სხვა არა არის რა, თუ არა კლასიკური მოთხრობა პრომეთეს** შესახებ“. შდრ. ნ. მარის თვალსაზრისი, რომლის მიხედვით, ამირანი პრომეთეს მაგვარი ტიპია, ოღონდ უფრო ძველი და მრავალფეროვანი „Легенда из яфетического мира докатилась до Грузии, где она претворена в сказание о Прометеѳе“ (Март 1938: 130).

ბოდლეს ბიბლიოთეკის აღმოსავლური ხელნაწერების საცავში დღემდე არსებობს მარჯორი და ოლივერ უორდროპების მიერ ნათარგმნი მრავალფეროვანი სვანური მასალა. ფონდის დირექტორმა პროფესორმა ჯილიენ ევისონმა აღნიშნა, რომ მათთან დაცულია საქართველოში გავრცელებული არაერთი ზღაპრის ხელნაწერი, მაგრამ მათ შორის რომელია კონკრეტულად სვანური, აქამდე არ არის იდენტიფიცირებული ოქსფორდში სპეციალისტთა არარსებობის გამო. ქალბატონმა ჯილიენმა გამოთქვა სურვილი, რომ იგი მოხარული იქნება, თუ ჩვენ გავუგზავნით კვლევის შედეგად მოპოვებულ ლინგვისტურ ინფორმაციას, რომელიც ამ ზღაპრების სვანურ წარმომავლობას დაადასტურებს. ჩვენი ამოცანაა გავიგოთ, თუ როგორ მოახდინა მარჯორი უორდროპმა ქართული და სვანური

ენების სინთეზი შესაბამისი ტექსტების ინგლისურად თარგმნისას. ასევე, ნათარგმნი მასალა გვაინტერესებს არა მხოლოდ სვანურის, არამედ ყველა იმ ინფორმაციის თვალსაზრისით, რომელიც ქართული ენის სასაუბრო, სალიტერატურო თუ დიალექტური ფორმების ინგლისურად წარმოდგენას ეხება, რადგანაც ბესარიონ ნიჟარაძე „ამირანის“ ქართულენოვანი ტექსტის გადმოცემისას აშკარად განიცდის ლექსუმურ-რაჭულ კილოთა გავლენას.

„ამირანის“ მარჯორი უორდროპისეული თარგმანის ფრაგმენტი

მარჯორი უორდროპის ხელნაწერი ხასიათდება გაკრული წერის ისეთი მანერით, რომელიც თანამედროვე ინგლისურენოვანი მკითხველისთვისაც კი ძნელი გასარჩევია. მისი კალიგრაფია ინგლისური მართლწერის – გადაბმული ასოების (joint letters) მანერას შეესაბამება. ეს სტილი კალიგრაფიის ინდივიდუალურ ნიშან-თვისებებს ატარებს, ამიტომ ასეთი ხელნაწერი წაკითხვა არცთუ ისე მარტივია, მით უმეტეს, როცა თითქმის საუკუნუნახევრის წინანდელ ნაშრომზე ვმსჯელობთ. ამ ხელნაწერის გაშიფვრაში რამდენიმე ბრიტანელი მოქალაქე ჩავრთეთ:

ალექსანდრე შონ ლავიტის აზრით, მარჯორი უორდროპის კალიგრაფია ძალიან ჰგავდა მისი ბავშვობის დროინდელი ხელწერის მანერას და ამის გამო მას არ გასჭირვებია ტექსტის წაკითხვა. საინტერესოა, რომ ალექსანდრე მარცხენა ხელით წერს. იქნებ ქალბატონი მარჯორის შემთხვევაშიც იგივე ვითარება იყო?!

ულრმეს მაღლობას მოვახსენებთ დიდი ბრიტანეთის მეცნიერებათა აკადემიის წევრს, შესანიშნავ კავკასიოლოგს, პროფესორ ჯორჯ ჰიუიტს, ვინც ძალიან დაგვეხმარა მესტიის მუნიციპალიტეტის სოფელ უშგულში ჩაწერილი ზღაპრის („ამირანი“) ქართული ვარიანტის საკმაოდ რთული კალიგრაფიით წარმოდგენილი ინგლისურენოვანი ხელნაწერის გამიფვრასა და მისი კომპიუტერული სისტემით წარმოდგენის საქმეში. ამ ტექსტის ანალიზზე ამჟამად მუშაობს საქართველოს მეცნიერებათა აკადემიის არნოლდ ჩიქობავას სახელობის ენათმეცნიერების ინსტიტუტის ყოფილი უფროსი მეცნიერი თანამშრომელი, ლონდონში მცხოვრები პროფესორი ფიქრია აფხაიძე, რომლის კვლევის შედეგები მალე გამოქვეყნდება პროფესორ ტარიელ ფუტყარაძის ხსოვნისადმი მიძღვნილ სამეცნიერო კრებულში „ქართველური მემკვიდრეობა“.

ოქსფორდის უნივერსიტეტის ბოდლეს ბიბლიოთეკაში დაცული „სვანური ზღაპრების“ ენა, უპირველეს ყოვლისა, ზოგადლინგვისტური მნიშვნელობისაა დიგლოსიური სპეციფიკის თვალსაზრისით, ხოლო მათი ინგლისურენოვან თარგმანთა ხელნაწერები კიდევ უფრო დიდ ინტერესს იწვევენ ბილინგვურ ჭრილში, ეს ინტერესი კი ჩვენში აღძრეს: აკადემიკოსმა **ელგუჯა ხინთიბიძემ**, პროფესორებმა **მარიკა ოძელმა** და **ნიკოლოზ ალექსიძემ** (რომლებმაც არაერთი მნიშვნელოვანი ნაშრომი გამოაქვეყნეს ჯონ ოლივერ და მარჯორი სკოტ უორდროპების ფონდში დაცული მასალების შესახებ), აგრეთვე, უორდროპთა კოლექციის დირექტორმა, ფილოლოგიის დოქტორმა **ჯილიენ ევისონმა** (ვინც რამდენიმე წლის წინ გახლდათ მესტიის მუნიციპალიტეტის სოფელ ჰადიშში, რომლის მოსახლეობამ მტერთა იავარყოფას გადაარჩინა ოთხთავის პირველი თარიღიანი ქართული ხელნაწერი - **აკაკი შანიძის, რობერტ ბლეიკისა** და სხვათა გამოკვლევები ჰადიშის სახარების შესახებ დღემდე ამშვენებენ ბოდლეს ბიბლიოთეკას).

არნოლდ ჩიქობავას ყველა მონოგრაფიას, ქართული ენის

განმარტებითი ლექსიკონისა და „იბერიულ-კავკასიური ენათმეცნიერების“ ყველა ტომს დღემდე სათუთად უფრთხილდებიან ოქსფორდში არა მხოლოდ იმიტომ, რომ საქართველოს ენათმეცნიერების ინსტიტუტის ფუძემდებელი მსოფლიო მნიშვნელობის მეცნიერი გახლდათ, არამედ იმიტომაც, რომ ბატონი არნოლდი თავისი სახელოვანი სიცოცხლის მანძილზე ოლივერ უორდროპის მიერ დაარსებული ბრიტანულ-ქართული საზოგადოების ღირსეული წევრი იყო, ჩვენ კი – მის მოწაფეებს – მასწავლებლისთვის გადაუხდელ ვალად გვადევს უცხოელ ეთნოლინგვისტთა, დიპლომატთა თუ მოგზაურთა იმ ქართველოლოგიურ ნაშრომთა კვლევა, რომლებიც საუკუნენახევარია დევს ბოდლეს ბიბლიოთეკაში, მით უფრო, რომ ზოგი მათგანი, სამწუხაროდ, სრულიად უცნობია ქართველი მკითხველისათვის...

ულრმესი მადლობა ოქსფორდის უნივერსიტეტის სახელგანთქმული ბიბლიოთეკის ყველა თანამშრომელს (დაარსებიდან დღემდე!) ჩვენი წინაპრებისა თუ მასწავლებლების სამეცნიერო ღვაწლის პატივისცემისა და მათი კავკასიოლოგიური ნაშრომების სათუთად შემონახვისათვის.

გამოყენებული ლიტერატურა

თავისუფალი სვანი 1911-1913: თავისუფალი სვანი, მოკლე მიმოხილვა სვანური გრამატიკისა. „ძველი საქართველო“, ტ. II. ტფილისი, 1911-1913.

თოფურია... 2000: თოფურია ვ., ქალდანი მ., სვანური ლექსიკონი. თბილისი, 2000.

ლენგი 1957: ლენგი დ. მ., ქართველოლოგიური კვლევა-ძიება ოქსფორდში. ჟურნალი „ცისკარი“, №4., თბილისი, 1957.

ნუცუბიძე 1956: ნუცუბიძე შ., ქართული ფილოსოფიის ისტორია, ტ. I. თბილისი, 1956.

სვანური ზღაპრები 1893: სვანური ზღაპრები, შეკრებილი თავისუფალი სვანის მიერ. ქუთაისი, 1893.

სვანური ტექსტები 1939: სვანური პროზაული ტექსტები, ტ. I, ბალსზემოური კილო. ტფილისი, 1939.

უორდროპი 1992: უორდროპი ნ. ო., მარჯორი და ოლივერი. ჟურნალი „მაცნე“ (ენისა და ლიტერატურის სერია), №2. თბილისი, 1992.

ღლონტი 1960: ღლონტი ა., მიჯაჭვული ამირანის პრობლემა.

საქართველოს მეცნიერებათა აკადემიის საზოგადოებრივ მეცნიერებათა განყოფილების მოამბე, I. თბილისი, 1960.

ჩიქოვანი 1965: ჩიქოვანი მ., ქართული ეპოსი, წიგნი II. თბილისი, 1965.

ჯავახიშვილი 1928: ჯავახიშვილი ი., ქართველი ერის ისტორია, ტ. I. ტფილისი, 1928.

Amirani 1893: Amirani, translated by M. S. Wardrop from the Svanetian folk tales of "Tavisupali Svani" [B. Nižaradze], Kutais, 1893 (მარჯორი უორდროპის თარგმანი იხ. ოქსფორდის უნივერსიტეტის ბოდლეს ბიბლიოთეკის ქართული წიგნებისა და ხელნაწერების ფონდში Wardr.9.2 და დევიდ ბარეტის ოქსფორდში გამოცემულ კატალოგში – 1973: 188).

Barrett 1973: Barrett D., Catalogue of the Wardrop Collection and Other Books and Manuscripts in the Bodleian Library. Oxford, 1973.

Englisch-Svanetian Dictionary 1911: Englisch-Svanetian Dictionary. London, 1911.

Folk tales 1890: Folk tales, translated by J.O. Wardrop from "Sbornik materialov dlia opisaniia mestnostei i plemion Kavkaza", Tiflis, 1890, V. 10 (იხ. Wardr.15.30 და Wardr.d.40/4, აგრეთვე, დ. ბარეტის კატალოგი, გვ. 340).

Wardrop 1894: Wardrop M. S., Georgian Folk Tales. London, 1894.

Грен 1895: Грен А.Н., Грузинская повесть об Амиране, сыне Дареджана, и остатки сказаний о нём в картвельской народной литературе, Журнал Министерства народного просвещения, Санкт-Петербург, 1895 (Wardr.10.62, დ. ბარეტის კატალოგი, გვ. 101).

Март 1938: Март Н.Я., О языке и истории абхазов. Москва-Ленинград, 1938.

Сборник... 1890: Сборник материалов для описания местностей и племён Кавказа“, X. Тифлись,

Чиковани 1966: Чиковани М.Я., Народный грузинский эпос о прикованном Амирани. Москва, 1966.